

Avva Dorotei – etos filocalic

a) Fundamentele hristologice ale etosului filocalic

Autenticitatea libertății de alegere a omului constituie o preocupare continuă și stăruitoare pentru activitatea lui pastorală¹. Trăirea autentică a pocăinței coincide cu drumul întoarcerii omului la frumusețea «după chipul» lui Dumnezeu, așa cum a fost creat la început, fiindcă această cale reprezintă, în același timp, întoarcerea la starea fericită a conștiinței de sine iubitoare de Dumnezeu, care constă nu numai într-un criteriu nemincinos al virtuții, dar presupune și trăirea pocăinței². Învățătura Avvei Dorotei despre calea omului spre o conștiință de sine autentică, duhovnicească, și spre pocăință conține observații hristologice despre Întruparea Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu. Acest fapt unic oferă putere omului de a se întoarce la frumusețea creării lui „după chipul” lui Dumnezeu.

Avva Dorotei, urmând învățătura hristologică a Bisericii, așa cum este dezvoltată aceasta în opera teologică a Sfântului Grigore Teologul³, își concentrează gândirea asupra laturii soteriologice a hristologiei. El aduce și integrează în Tradiția neptică a Teologiei patristice propria-i sinteză hristologică și antropologică, arătând prin acest mod de gândire că Teologia neptică reprezintă prin excelență neîntrerupta aplicare practică, trăită a învățăturii dogmatice a Bisericii. Conform cu aceasta, Avva Dorotei descrie acele condiții teologice ale trăirii unei pocăințe autentice, care asigură posibilitatea omului de a trece de la degradarea și decăderea existențială a autoconștiinței patogene (bolnave) la *restabilirea ontologică* a funcționării sănătoase a simțurilor duhovnicești. În același timp, el arată cu claritate că întoarcerea omului spre frumusețea creației „după chipul” lui Dumnezeu coincide cu modul hristocentric al vieții duhovnicești, în sensul că Noul Adam, Hristos, constituie Arhetipul mântuirii omului.

Marele Părinte ajunge la această perspectivă hristocentrică a vieții duhovnicești a omului, după ce lămurise în prealabil că înstrăinarea omului de Creatorul său a avut ca urmare supunerea naturii umane morții duhovnicești, ca prim efect al păcatului⁴. Căderea lui Adam în păcat prin neascultarea poruncii lui Dumnezeu, precum și refuzul său de a se pocăi au supus firea umană decăderii ei ontologice care, din cauza păcatului, „și-a pierdut raționalitatea,

---

¹ De pildă, situația unui om spiritual care crede că practică virtutea, în timp ce, în realitate, a eșuat în aplicarea ei în viața duhovnicească. Este, de fapt, situația omului care „minte” prin viața lui, care „se folosește de numele virtuții pentru a-și acoperi urâciunea, vorbind despre virtute, ca și când ar fi și el unul dintre cei ce o împlinesc sau, de multe ori, pentru a vătăma și a amăgi pe cineva. Căci nici un păcat, nici o erezie, nici diavolul însuși nu poate amăgi pe cineva decât luând chipul virtuții, cum zice Apostolul «că însuși diavolul se preface în înger de lumină» (II Cor. 11, 15). Nu e deci lucru de mirare dacă și slujitorii lui se prefac că sunt slujitori ai dreptății. Astfel, deci, și mincinosul, fie că se teme de rușinea de a fi umilit, fie pentru că voiește să ducă în eroare și să amăgească pe cineva, grăiește despre virtuți, le laudă și le admiră, ca unul care și le-a însușit și le-a practicat. Acesta este cel ce minte cu propria lui viață. Acesta nu este om simplu, ci îndoit. Altul este înlăuntru și altul în afară. El are, deci, și viața îndoită și întreagă vrednică de râs” (*Filocalia*, ed. rom., vol. 9, p. 574).

² Vezi: Isidor Pelusiotul, *Epistole*, 3, 157, PG 78, 853 A.

³ Avva Dorotei l-a apreciat în mod deosebit pe Grigore Teologul, ceea ce se explică nu numai prin faptul că Sfântul Grigore alături de Sfântul Vasile sunt citați foarte mult, dar și că Sfântul comentează, în două din *Învățăturile* sale, fragmente ale Cuvântărilor Sfântului Grigore sub formă versificată (vezi P. Hristou, *Patrologia greacă*, vol. 4, Ed. Kyromanos, Tesalonic, 1989, p. 119)

⁴ Avva Dorotei, *Învățătura* 16, 172, p. 468; vezi: Sf. Ioan Gură de Aur, *La Geneză*, Omilia 16, 6 PG 53, 134: „căci după încălcarea poruncii moartea a fost introdusă”.

logositatea și a devenit «asemănătoare animalelor celor necuvântătoare»⁵. Sfântul condamnă poziția și starea negativă a lui Adam care în loc să-și asume pocăința, a ales să proiecteze înaintea lui Dumnezeu *imaginea ideatică a sinelui său*, în sensul „iraționalității” firii, a „asemănării cu dobitoacele cele necuvântătoare”. Ajungem la concluzia că partea firii „iraționale” a exercitat puterea de a se îndepărta [omul] de frumusețea arhetipală a Creatorului ei și de a se substitui voinței personale, adică funcționării necontrolate a conștiinței de sine - bolnave - a lui Adam.

După opinia lui Dorotei, îndepărtarea omului de Dumnezeu, prin neascultare, l-a condus spre captivitatea în ghearele diavolului⁶ și astfel el s-a poticnit în a suferi stricăciunea viețuirii existențiale fără ieșire: după ce „omul era condus de dușman prin forța [păcatului], așa încât și cei care nu voiau să păcătuiască au făcut-o prin forța deprinderii”⁷. Prin folosirea termenului „forță” de două ori, în aceeași frază, Sfântul accentuează faptul că firea sau natura „irațională” a omului, „în captivitatea în care o ținea dușmanul, de pe urma neascultării”⁸, funcționa într-un mod incontrollabil, chinuită de patimi, fiind incapabilă de întoarcere la starea dintâi – în condițiile rătăcirii conștiinței de sine patogene.

Cu toate acestea stricăciunea sau denaturarea chipului lui Dumnezeu din om și impasul existențial al omului au provocat marea milostivire a lui Dumnezeu, Care, compătindu-Și „propria creație” și „propriul chip”, S-a făcut om, astfel ca, prin moartea Lui „pentru toți”, „pe noi, cei care am murit, să ne conducă din nou la viața de care ne-am îndepărtat prin neascultare”⁹. Astfel Fiul Cel Unul Născut Întrupat¹⁰ și Cuvântul lui Dumnezeu¹¹ prin jertfa Lui mântuitoare, adică „prin propriul Lui Sânge”¹², „răstignind păcatul”¹³ datorită căruia neamul omenesc a fost scos din Paradis, „după ce l-a învins și l-a distrus pe acela care ne luase captivi, ne face acum prizonierii Lui”. După Dorotei, „pentru acest motiv se spune că ținea roabă captivitatea”¹⁴(păcatul).

Dezvoltarea de către Avva Dorotei a elementelor învățaturii hristologice, în principal în direcția reliefării operei mântuitoare a Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu Întrupat, nu lasă deoparte chestiunile esențiale ale învățaturii hristologice a Bisericii, precum faptul unirii reale a naturii dumnezeiești și omenești în Persoana lui Iisus Hristos. Combătând concepțiile apolinariste, el se folosește de poziția Sfântului Grigore Teologul, conform căreia Dumnezeu Și-a asumat întreaga fire umană pentru ca prin cele „asemenea” firii umane îndumnezeite să-l

---

⁵ *Învățătura 15*, 165, p. 456, 2 și urm; vezi: Ps. 48, 21. În aceeași linie teologică: Sf. Ioan Gură de Aur, *La Psalmul 48*, 8, PG 55, 234.

⁶ *Învățătura 16*, 172, p. 472, 15-31.

⁷ *Învățătura 1*, 4, p. 152, 20 și urm.; vezi: Rom. 7, 19.

⁸ *Învățătura 16*, 172, p. 470, 20 și urm.

⁹ *Ibidem*, p. 468, 6 și urm.; vezi: Sf. Grigore Teologul, *La Paști*, 5, Ed. J. Bernardi, p. 78, 1-12.

¹⁰ *Învățătura 1*, 4, p. 150, 2; *Învățătura 16*, 170, p. 464, 15; *Epistola 2*, 186, p. 500, 6.

¹¹ *Învățătura 15*, 165, p. 456, 4.

¹² „Ne-a mântuit prin propriul Lui Sânge” (*Învățătura 16*, 172, p. 470, 21 și urm.), „prin sângele Fiului Cel Unul Născut a mântuit” (*Ibidem*, p. 464, 14 și urm.). Pentru Jertfa mântuitoare a lui Hristos ca premisă a pocăinței a se vedea Marcu Ascetul, *Despre pocăință*, 10, G-M, Durand, p. 246, 22 și urm.

¹³ *Învățătura 15*, 172, p. 470, 12 și urm.; vezi: Sf. Grigorie Teologul, *Omilia 24, La Ciprian*, 4, Ed. J. Mossay – G. Lafontaine, *Gregorie de Nazianze, Discours 24-26*, SCh. 284, Les éditions du cerf, Paris, 1981, p. 46, 7 și urm.

¹⁴ *Învățătura 16*, 172, p. 470, 19-25. Avva Dorotei interpretează în acest mod Psalmul 67. După cum observă Sfântul Grigore de Nissa, interpretând această expresie (stih), „Împăratul slavei” este Acela Care „Se ia la hartă” cu dușmanul.

vindece „pe cel asemenea”¹⁵ (pe fiecare om), accentuând astfel faptul că sfințirea și îndumnezeirea firii umane presupune reala și deplina întrupare a Fiului lui Dumnezeu.

Avva Dorotei este astfel preocupat să accentueze unirea reală a naturii umane (nu natura care este „fără minte”¹⁶, precum învăța Apolinarie) cu natura dumnezeiască în Persoana Fiului, nu doar pentru că exactitatea învățaturii hristologice conferă înțelegerea ortodoxă a faptului Întrupării, ci fiindcă, în același timp, numai unirea reală a naturii umane și a naturii dumnezeiești garantează posibilitatea adevăratei pocăințe¹⁷, întoarcerea la conștiința de sine duhovnicească activă a omului și reînnoirea aievea a naturii umane, readucerea ei la frumusețea dintâi a chipului lui Dumnezeu din om. Prin urmare, Avva Dorotei învață că Fiul Unul Născut și Cuvântul lui Dumnezeu nu a luat simplu „forma”, ci „trupul” și „minte omului” și, pe scurt, a devenit Om desăvârșit, fără de păcat, fiindcă numai așa a avut posibilitatea să-și asume întreaga natură umană, să-și o împrăzieze și să o salveze¹⁸. Asumându-și firea umană, Fiul lui Dumnezeu devine, conform planului Iconomiei dumnezeiești, „începutul plămădirii (firii noastre)”: El este Noul Adam, „după chipul Lui creându-l pe acesta”¹⁹.

Dogma hristologică se integrează desăvârșit în Teologia neptică a Avvei Dorotei. Fiul lui Dumnezeu trebuia să fie (devină) om desăvârșit, fără de păcat, astfel ca prin asemănarea firii umane desăvârșite să-l salveze pe cel asemenea (pe om) și în acest mod să restabilească crearea lui „după chipul” lui Dumnezeu în frumusețea dintru început, după ce El Însuși, Creatorul firii umane, devine Noul Adam. Ca Noul Adam, Hristos reînnoiește firea umană, restabilește „sănătatea simțurilor” și deci îl readuce pe om la starea potențială a conștiinței de sine duhovnicești active²⁰: îl eliberează de povara robiei firii lui stricacioase pe care a suportat-o prin păcat.

În timp ce vechiul Adam și-a anulat posibilitățile duhovnicești de a viețui „după chipul” lui Dumnezeu, fiindcă în loc de pocăință a ales „icoana” „gâtului trufaș”, descoperind „urâtenia” ei, Noul Adam conduce, prin unirea naturii lui dumnezeiești cu natura umană desăvârșită, fără de păcat, „pe cea mai de cinste proprietate a lui Dumnezeu”²¹, pe om, la redobândirea

---

¹⁵ Cf. *Învățătura* 1, 4, p. 152, 11-14; vezi: Sf. Grigorie Teologul, Omilia 38, *La Teofanie* 13; Sf. Ioan Gură de Aur, *La Romani*, Omilia 13, 5, PG 60, 515-516; Sf. Marcu Eremitul, *Către Nicolae*, 9, PG 65, 1044 A. De altfel, pentru poziția Părinților Capadocieni că prin Cel „asemenea” se vindecă „cele asemenea”, vezi P. Hristou, *Taina Omului*, p. 19 și urm., 38 și urm.

¹⁶ Vezi Sf. Grigore Teologul, *Epistola 101, Către Clidoniu*, 32, P. Gallay – M. Jourjon, Grégoire de Nazianze, *Lettres Théologiques*, SCh 208, Les éditions du cerf, Paris, 1974, p. 50; Sf. Grigore de Nissa, *Către Apolinarie*, F. Mueller, Gregorii Nysseni, *Opera dogmatică Minora*, GNO (Ed. W. Jaeger), 3, 1, E.J. Brill, Leiden, 1958, p. 145, 13 și urm.; 172, 28 și urm.

¹⁷ Cf. *Învățătura* 3, 40, p. 208, 12 și urm.

¹⁸ Cf. *Învățătura* 16, 170, p. 466, 22 și urm. Această referire la „minte” omului exprimă reînnoirea auto-determinării lui, în timp ce, concomitent, subliniază necesitatea înțelegerii ortodoxe a învățaturii hristologice a Bisericii, pentru îndeplinirea la un nivel personal a faptului mântuirii omului, cu referință, desigur, indirectă, la pozițiile apolinariste ale secolului 4; vezi: Sf. Grigore Teologul, *Epistola 101, 32, Către Clidoniu*, p. 50; Pseudo-Atanasie, *Contra Apolinarie, Primul cuvânt*, 15, PG, 1121 A; Sf. Grigore de Nissa, *Contra lui Apolinarie*, Ed. F. Mueller, p. 225, 6 și urm.; G. Florovsky, *Părinții răsăriteni ai secolului 4*, trad. gr., Tesalonic, 1991, p. 205 și urm.; J.N.D. Kelly, *Early Christian Doctrines*, A. & C. Black, London, 1985, p. 289 și urm., 295 și urm.

¹⁹ *Învățătura* 1, 4, p. 152, 16. A se vedea H. Sotiriopoulou, *Părinții neptici despre desăvârșirea omului în Hristos*, p. 42 și urm.

²⁰ *Ibidem*, p. 152, 17, *Învățătura* 3, 40, p. 208, 12 și urm.

²¹ *Învățătura* 16, 170, p. 466, 27 și urm.

identității sale duhovnicești, adică la cunoașterea posibilităților lui de a fi „după chipul Dumnezeirii”.

b) Caracterul hristocentric al pocăinței ca „etos filocalic”

Referindu-se la restaurarea firii omului „după chipul lui Dumnezeu” prin întruparea Fiului, Avva Dorotei își concentrează atenția asupra reînnoirii simțurilor duhovnicești. Faptul desăvârșirii personale duhovnicești devine de la sine înțeles prin corelarea pe care o face Dorotei între starea duhovnicească a omului de înainte și de după întruparea Fiului lui Dumnezeu. Această conexiune a perioadelor, cea de dinainte și starea de după întruparea Fiului lui Dumnezeu, descoperă intenția lui principală de a arăta că diferența între aceste perioade nu rezidă în suspendarea stării căzute a omului (robit de păcat), ci în posibilitatea acestuia de a se opune, dacă dorește, atacurilor patimilor, pentru a evita o nouă cădere în păcat.

Într-adevăr, după Avva Dorotei, scopul întrupării Fiului lui Dumnezeu a fost de a-l „învăța” pe om cele privitoare la modul și cauza căderii lui în păcat și să-l elibereze de legăturile morții duhovnicești, mai întâi prin Sfântul Botez prin intermediul căruia primește iertarea păcatelor și, în al doilea rând, dându-i-se „puterea de a face binele”, dacă vrea, astfel încât să nu mai fie „atras” „prin forța deprinderii la rău”²². Prin urmare, chiar dacă Fiul lui Dumnezeu prin întruparea Lui a zdrobit puterea morții și i-a dat omului prin Botez iertarea păcatelor și puterea „de a călca peste șerpi și scorpii”²³, omul este acela care pune în valoare prin intermediul vieții sale duhovnicești consecințele mântuitoare ale dogmei hristologice. Acesta este înțelesul exact al reînnoirii voinței libere a omului drept consecință a restaurării sale „după chipul lui Dumnezeu”.

Chiar dacă a caracterizat sufletul uman ca „independent”²⁴, Avva Dorotei nu consacră un loc special aprofundării noțiunii „voință liberă”, fapt neobișnuit pentru un scriitor ascetic. Dar observația lui conform căreia Hristos „ne-a dat puterea de a face binele, dacă vrem”, cu alte cuvinte, faptul că omul poate să aleagă și să determine calitatea vieții sale duhovnicești²⁵ constituie un indiciu practic al căii de a ieși din lumea patimilor.

Convingerea Părintelui este aceea că opera mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu îl înzestrează pe om cu puterea discernământului binelui și răului și îl ridică din moliciunea păcatului, arătându-i cauzele care l-au condus la aceasta²⁶. Puterea dată omului de a se ridica din moliciunea păcatului descoperă caracterul fundamental al trăirii neptice pentru viața duhovnicească; în cadrul acesteia pocăința se trăiește ca fapt esențial ce destramă imaginea ideatică despre sine, după ce mai întâi se înfăptuise ascultarea poruncilor lui Hristos și se lucraseră virtuțile care alcătuiesc frumusețea asemănării cu Dumnezeu.

Cu alte cuvinte, în fața icoanei „ideatice” (narcisiste) pe care și-o construiește omul despre sine însuși, Avva Dorotei așează faptul pocăinței ca trăire neptică, care își configurează dinamica în reînnoirea omului „după chipul lui Dumnezeu”. Prin intermediul descrierii

---

²² *Învățătura 1*, 7, p. 154, 1 și urm.; vezi: Sf. Ioan Gură de Aur, *La Romani*, Omilia 13, 2, PG 60, 510.

²³ *Ibidem*, 1, 5, p. 152, 6 și urm.; vezi: Sf. Ioan Gură de Aur, *La Geneză*, Omilia 17, 7, 53, 143.

²⁴ *Învățătura 12*, 134, p. 396, 9.

²⁵ *Învățătura 1*, 1, p. 146, 7; *Învățătura 1*, 8, p. 158, 8 și urm. etc.

²⁶ *Învățătura 1*, 6, 154, 3 și urm.

virtuților care constituie frumusețea asemănării omului cu Chipul dumnezeiesc²⁷, Avva Dorotei susține faptul că numai hristocentrismul vieții omului garantează autenticitatea identității sale duhovnicești.

Avva Dorotei pătrunde în adâncul faptului pocăinței a unor anumiți monahi ce și-au fundamentat viața pe o imagine concretă a virtuții - care era însă falsă - și care și-au ideatizat sufletul în mod corespunzător. Acești monahi susțineau că trăiau într-un mod neptic faptul pocăinței din moment ce-și păstrau, în opinia lor, conștiința „nevinovată”. Astfel ei erau convinși că trăiesc virtutea, deoarece conștiința lor îi informa în mod mincinos despre progresul lor duhovnicesc. Satisfăcuți de frumusețea efemeră a imaginii iluzorii pe care și-au făcut-o despre propriul sine, ei nu au pătruns în rațiunea lucrării frumuseții adevărate, a unicei și singurei icoane reale, cea „după chipul dumnezeiesc”. Prin urmare, le-a fost cu neputință „să-și înfrumusețeze” firea, să își cultive caracterul autentic virtuos.

Conform Avvei Dorotei, canonul, dar și criteriul nemincinos al autenticității acestei căi și înaintări a omului de la imaginea falsă de sine spre identitatea autentică a existenței lui, cea „după chipul dumnezeiesc”, este pocăința, - înțeleasă ca trăire minunată a vieții duhovnicești și care se definește prin „etos filocalic” sau etos al iubirii de frumusețe. Avva Dorotei folosește expresia „înfrumusețarea etosului”²⁸, adică a tuturor trăsăturilor morale ale omului ca să sublinieze faptul că pocăința nu constituie doar un parametru al vieții duhovnicești, ci o viețuire sau trăire neptică dinamică și continuă care se naște din smerenie și afirmă smerenia ca virtute fundamentală pentru desăvârșirea duhovnicească a omului. Prin smerenie, adică prin acea virtute care le conține pe toate celelalte, asigurând astfel temelia neclintită a „casei sufletului”, omul trăiește continuu și tot mai intens prezența păcatului său, pe măsură ce înaintează în viața duhovnicească²⁹. În acest sens, trăirea pocăinței constituie condiția de afirmare a virtuților. În procesul prin care se „înfrumusețează” (cultivă) etosul omenesc, se fertilizează terenul pe care va rodi duhovnicește ansamblul virtuților. Totodată, trăirea pocăinței asigură autenticitatea virtuților omului duhovnicesc, fiindcă numai în acest mod el poate ajunge să se întoarcă la frumusețea creației lui „după chipul” și „după asemănarea lui Dumnezeu”.

În opoziție cu strălucirea înșelătoare a imaginii fictive pe care o construiește omul despre sine însuși, Sfântul Dorotei ne învață „*filocalia*” etosului. Altfel spus, prin continua trăire a urâteniei păcatului, prin viața în pocăință, omul are posibilitatea să-și lucreze prin virtuți frumusețea „după chipul și asemănarea lui cu Dumnezeu”. În orice altă situație, când omul nu-și „înfrumusețează” etosul, și astfel părăsește lucrarea de zidire a icoanei sale autentice, adică opera asemănării cu Dumnezeu prin virtuți, el „se pustiește”³⁰ de propria lui frumusețe și își lucrează deformarea sau urâtirea existenței prin „culori urâte și stricăcioase”³¹. Aceasta este proiecția fictivă a imaginii de sine a omului. El consideră că-și lucrează cu mare artă și măiestrie existența, dar, în timp ce „este furat de patimi”³², în agonie, el își desăvârșește deformarea existenței sale prin culoarea „urâtă” și „stricăcioasă” a patimilor. După Avva

---

²⁷ *Învățătura* 16, 171, p. 466, 8 și urm.

²⁸ *Învățătura* 12, 132, p. 392; vezi: Sf. Nil Ascetul, *Epistola* 3, 25, PG 79, 381 D.

²⁹ *Învățătura* 14, 151, p. 426, 47 și urm.; *Învățătura* 2, 34, p. 198, 15.

³⁰ *Învățătura* 1, 9, p. 162, 24.

³¹ *Învățătura* 16, 171, p. 468, 24 și urm.

³² *Învățătura* 14, 150, p. 422, 16 și urm.

Dorotei, supunerea omului de către patimi și dependența lui de ele, prin libera lui voință, reprezintă urâtenia chipului său și constituie defăimarea Arhetipului chipului³³.

Prin urmare, căutând și dobândind criteriul cu adevărat nemincinos al „frumuseții” firii omului, revenim la faptul mântuitor al întrupării Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu, Care, ca Nou Adam, reînnoiește simțurile duhovnicești ale firii căzute a omului și restabilește și reorientează perspectiva autentică a ontologiei sale spre Arhetipul lui de frumusețe sau spre frumusețea ei arhetipală, spre Sfânta Treime. Punctul de plecare al unei astfel de înaintări și, în același timp, elementul structural al trăirii pocăinței îl reprezintă caracterul hristocentric al vieții duhovnicești. Interpretându-l pe Apostolul Pavel (Gal. 4, 19): „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, până ce Hristos va lua chip în voi!” „Chipul” lui Hristos în om, clarifică Dorotei, constituie desăvârșirea unui proces în care sufletul însuși „se transformă” din om al păcatului în om al virtuții³⁴.

Explicând modul „acestei formări” a chipului lui Hristos înăuntrul omului, Avva Dorotei atrage atenția asupra sensului trăirii mărturisirii pauline: „M-am răstignit împreună cu Hristos; și nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20), învățând că sfinții „au dat roade ei înșiși”, după ce mai întâi „au murit lor înșiși”, negându-și „propria” voie, adică „neiubind lumea și nimic din lume”, respingând în acest fel înclinarea existenței sale spre o „identitate lumească”³⁵ cu valoare iluzorie. Această „moarte” este posibilă datorită jertfei mântuitoare a lui Hristos și se trăiește ca o jertfă zilnică neîntreruptă „datorită lui Hristos și Dumnezeului nostru, datorită Lui, Care a murit pentru noi”. Astfel, teologul neptic devine „casă sfântă, vie” (a sufletului), fiind el însuși jertfă rațională, după ce jertfește omul vechi al păcatului și părăsește decăderea morală, duhovnicească, în care lucrează dorințele trupești și plăcerile izvorâte din „dorințele trupului și ale gândurilor noastre”³⁶.

În acest sens, omul devine „jertfă desăvârșită a lui Dumnezeu” și trăiește faptul pocăinței sale ca Înviere a Domnului. În consecință, râvna sfinților de „a lua chipul” lui Hristos înăuntrul sufletului, învățătura lor că voința proprie a omului trebuie să fie hristocentrică, demonstrează că singura cale a trăirii autentice „după chipul dumnezeiesc” este hristocentrismul vieții sale.

Astfel, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu întrupat, Hristos, vine „să ne învețe” nu o anumită imagine a virtuții, ci cu adevărat „filocalia” sau „frumusețea” chipului omului, al cărui element structural îl constituie pocăința neîntreruptă, viața și perspectiva ei, formarea ei în frumusețea arhetipală a lui Hristos. Omul atinge autenticitatea trăirii duhovnicești când trece de la negarea imaginii false pe care și-o construise el însuși, conștient sau inconștient (ca apărare în fața trăirilor sale vinovate), la acceptarea chipului său real pe care și-l alcătuiește privind atent la Arhetipul Hristos. Așadar, având chipul lui Hristos drept conștiință de sine, deplină și duhovnicească, el are posibilitatea să-și curățească „chipul” de murdăria păcatului și să-l vindece de urâteniile lui „ca să se vădească frumusețea lui prin virtuți”³⁷.

---

³³ *Învățătura* 16, 171, p. 468, 23 și urm.

³⁴ *Învățătura* 4, 50, p. 226, 9; cf. Gal. 4, 19.

³⁵ *Învățătura* 16, 168, p. 462, 17 și urm.

³⁶ *Ibidem*, p. 462, 2 și urm.

³⁷ *Ibidem*, p. 466, 6 și urm.